

ÖĞRETMEN ADAYLARININ MESLEKİ YETERLİLİK DUYGUSU

Işıl AKTAĞ¹ James WALTER²

Geliş Tarihi: 24.05.2005
Kabul Tarihi: 07.07.2005

ÖZET

Bu çalışma Türkiye'deki bir grup öğretmen adayının kendilerini bu meslekte ne kadar yeterli bulduklarının tespiti için yapılmıştır. Ayrıca bu çalışmada cinsiyet, öğretmenlik kademesi ve sınıflara göre yeterliliğin farklılaşp farklılaşmadığı araştırılmıştır. Araştırmada Tschannen- Moran ve Woolfolk-Hoy tarafından geliştirilen Öğretmen Yeterlilik Duygusu (Teacher Sense of Efficacy) anketi Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Eğitim Fakültesi ve Beden Eğitimi Spor Yüksek Okulunda okuyan 1145 birinci ve son sınıf öğretmen adayı tarafından doldurulmuştur. Araştırmanın sonuçlarına göre, öğretmen adaylarının yeterlilik ortalaması 7.118 dir. Yeterlilik duygusunun cinsiyete göre farklı olduğu, bayanların erkeklerden daha fazla kendilerini yeterli gördükleri belirlenmiştir. Öğretmen adaylarının sınıf ve öğretmenlik kademe tercihine göre ise bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler : Yeterlilik, cinsiyet, sınıf, öğretmenlik alan tercihi

TEACHER EFFICACY OF PRE-SERVICE TEACHERS

ABSTRACT

The purpose of this study was to identify and describe teacher efficacy beliefs in a sample of Turkish pre-service teachers. The research revealed whether or not advanced pre-service teachers showed higher levels of efficacy than those beginning their teacher education program. Differences in efficacy between male and female pre-service teachers and elementary and middle school pre-service teachers were also to be studied. 1145 pre-service teachers from Abant İzzet Baysal University participated to this study. Data were collected by using Teacher Sense of Efficacy Scale developed by Tschannen-Moran and Woolfolk-Hoy (2001). Analyses of the data revealed that pre-service teachers at Abant İzzet Baysal University had efficacy mean of 7.118. There was a significant difference between female and male pre-service teachers however, there were no significant difference between first year and last year pre-service teachers and between elementary and middle school teachers.

Key Words : Teacher efficacy, gender, year at school, and teaching level.

GİRİŞ

Öğretmenlerin kendi öğretmenlik kapasitelerine inanmaları ve öğrencinin başarısını artırmaları onların mesleklerinde ne kadar yeterli olduklarının bir göstergesidir. Bu noktada onların kendi mesleki yeterliliklerine olan inançları başarılarını etkileyen en önemli kişisel faktördür. Son 30 yılda eğitim alanında yapılan araştırmalar öğretmelerin kendi yeterliliklerini nasıl algıladığı üzerinde yoğunlaşmıştır. Bandura (1) ve Rotter (2), öğretmen yeterliliği konusunu büyük ölçüde etkileyen kişilerdir. Şimdiye kadar yapılan sayısız araştırma Bandura'nın (1), 'Social Cognitive Theory' adlı çalışması temel alınarak yapılmıştır. Öğretmen yeterliliği konseptinin temeli Bandura'nın öz yeterlilik teorisine dayanmaktadır. Bandura öz yeterliliği istenilen sonuca ulaşılabilmesi için kişinin kendi planlama ve kapasitesine olan inancı olarak tanımlamaktadır. Bandura'ya göre bizim inançlarımız; davranışlarımızı, güdülerimizi, başarı ve başarısızlıklarımızı etkilemektedir (3, 4). Öz yeterlilik öğrenme ve öğretim alanlarında çok önemli bir yere sahiptir, çünkü öz yeterliliğin öğrenme ve güdüleme üzerinde etkisi büyüktür. Ashton ve Webb'e göre (5), kendilerinin mesleki yeterliliğine olan inançları; öğretmenlerin çabasını, başarısını ve verimliliğini etkiler. Ayrıca, Ashton ve Webb'e göre (5), öğretmenin yeterliliği öğrencinin başarısıyla, Eccles'e göre (6), güdülenmesiyle, Anderson, Greene ve Loewen'e göre de (7) kendi öz yeterlilikleriyle ilişkilidir. Bu alanda yapılan çalışmalar öğretmenin kendini yeterli bulmasıyla öğrenci başarısı arasında pozitif bir etkileşim bulmuşlardır. Ashton ve Webb'e göre (5), kendini yeterli bulan öğretmen yaptığı işin önemli

¹ Abant İzzet Baysal Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu

² College of Education and Human Science, University of Nebraska at Lincoln, USA

olduğuna inanır, öğrencilerin performansını artırabileceği beklentisi içindedir, önüne amaçlar koyar ve bu amaçları başarmak için yöntemler belirler. Kendilerini mesleklerinde yeterli bulmayan öğretmenler ise, öğrencilerin başarısız olacağı, davranış bozuklukları göstereceğinin beklentisi içindedirler. Bu öğretmenler karar mekanizmasına öğrencileri dahil etmezler. Öğretmen yeterliliğini Tschannen-Moran ve Woolfolk-Hoy (8), öğretmenlerin istedikleri sonuca ulaşabilmek için dersi planlama ve sunumdaki yeteneklerine olan inançları olarak tanımlanmıştır.

Başarılı öğretmen yetiştirme programları öğretmen adaylarının kendilerine olan inancını artırmalıdır (9). Soodak ve Podell'e göre (10), bu programlar öğretmen adaylarına yeterlilik duygusu kazandırmalı ve bu duygunun da gelişmesini sağlamalıdır. Öğretmen adaylarının kendilerini ne kadar yeterli gördüğü hakkında bilgi sahibi olmak bize onları eğitim dünyasına hazırlarken yardımcı olacaktır.

Bu araştırmada öğretmen adaylarının eğitimlerinin sonunda kendilerini daha güvenli ve öğretmenlik mesleğinde daha yeterli hissetmeleri beklenmektedir. Öğretmenler deneyim kazandıkça kendilerine olan güvenleri artar, kendilerini daha yeterli görürler. Bu durum öğretmen adayları için de geçerlidir. Ne kadar erken kendilerine olan güven ve yeterlilik duygusu kazandırılırsa öğretim hayatları ve daha sonra da öğretmen olunca bu duygu devam eder ve bu da onların başarılarını o ölçüde artırır. Tschannen- Moran ve Woolfolk- Hoy'un (8) da belirttiği gibi yeterlilik duygusu bir kez kazanılırsa bu duygunun değişmesi zordur. Housego'ya göre (11), öğrencilik yıllarında az olan yeterlilik duygusu bu yıllarda daha kolay artırılabilir ama deneyimli öğretmenlerin yeterlilik duygusunun artırılabilmesi çok daha zordur ve zaman alır.

Öğretmen yetiştirme programları Türkiye için büyük önem taşımaktadır. Türk eğitimcileri Türkiye'nin gelişmiş ülkeler içinde yerini alması için eğitimi, kendine inanan ve güvenen, yüksek motivasyonlu öğretmenlere gereksinim olduğu bilinci içindedirler. Türkiye'de öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının kendilerini bu meslekte ne kadar yeterli gördükleriyle ilgili çalışmalar yetersizdir. Bu nedenden dolayı bu araştırma Türkiye'de öğretmen yetiştiren kurumlar için yararlı bir çalışma olacaktır. Ayrıca bu anket ilk defa Türkçe'ye çevrilip, Türkiye'de bir üniversitede kullanılmıştır.

Bu çalışmanın temel amacı, sınıflara göre öğretmen adaylarının kendilerine olan mesleki yeterlilik duygusunun tespit edilmesi ve karşılaştırılmasıdır. Ayrıca cinsiyete ve buldukları kademeye göre öğretmen adayları arasındaki mesleki yeterlilik farklarına da bakılacaktır.

MATERYAL VE YÖNTEM

Katılımcılar

Araştırma evreni Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesinde ve Beden Eğitimi ve Spor Yüksek Okulunda (BESYO), 1. ve 4. cü sınıflarda okuyan 1145 öğretmen adayıdır. Bu adaylar Matematik, Fen Bilgisi, Sosyal Bilgiler, İngilizce Öğretmenliği, Müzik, Resim, Beden Eğitimi, Rehberlik, Sınıf Öğretmenliği, Özel Öğretim bölümlerinde öğrencilerdir. Bunlardan 618 tanesi eğitimlerinin ilk yılını tamamlamışlardır, 527 öğretmen adayı ise öğretmenlik uygulaması dersini tamamlamış ve mezun olma aşamasındadırlar. Öğretmenlik kademe tercihi 3 gruba ayrılmıştır. Bunlar, ilköğretim öğretmenliği, ortaokul öğretmenliği ve alan öğretmenliği'dir. Alan öğretmenliğinde beden eğitimi, müzik, resim gibi hem ilköğretim hem de ortaokullarda ders verebilecek öğretmen adayları bulunmaktadır.

Veri Toplama Aracı

Verilerin elde edilmesinde Tschannen- Moran ve Woolfolk – Hoy (8), tarafından geliştirilen Öğretmenlerin Yeterlilik Duygusu Anketi kullanılmıştır (Teacher Sense of Efficacy Scale). Bu anket 3 alt boyuttan oluşmaktadır. Her boyut 8 soru olmak üzere toplam 24 soru içermektedir. Bu boyutlar öğretim yöntemleri, sınıf yönetimi ve öğrenci katılımıdır. Her sorunun cevaplama sıklığı 1 ile 9 puan arasındadır. '1' seçeneği hiçbirşey'i ifade ederken '9' seçeneği tamamen'i ifade etmektedir. Anketin güvenilirliği pilot çalışma yapılarak test edilmiştir. 2002 öğretim yılında anket aynı üniversitede Eğitim fakültesinde ve Beden Eğitimi ve Spor Yüksek Okulunda okuyan 1. ve 4. sınıflardaki 627 öğretmen adayına dağıtılmış ve $\alpha = 0.88$ olarak bulunmuştur. 2003 yılında yapılan çalışmada ise $\alpha = 0.86$ olarak tespit edilmiştir.

Verilerin Analizi

Araştırma sonucunda toplanan veriler MANOVA tekniği kullanılarak analizleri yapılmış ve $\alpha: 0.05$ olarak kullanılmıştır. MANOVA'nın yanı sıra öğretmen adaylarının karakteristik özellikleri ve dağılımları da analiz edilmiştir.

BULGULAR

Tablo 1. Cinsiyet, sınıf ve öğretmenlik kademelerine göre öğretmen adaylarının yeterlilik duyguları

Cinsiyet	Sınıf	Öğretmenlik Seçeneği	$\bar{X}$	SS	N
Bayan	Birinci Sınıf	İlkokul	7.158	0.6004	136
		Ortaokul	7.083	0.6410	124
		Alan	7.104	0.7369	76
		Toplam	7.117	0.6472	336
	Son Sınıf	İlkokul	7.210	0.6363	174
		Ortaokul	7.197	0.6267	76
		Alan	7.192	0.6425	75
		Toplam	7.203	0.6336	325
	Toplam	İlkokul	7.187	0.6203	310
		Ortaokul	7.124	0.6366	200
		Alan	7.148	0.6908	151
		Toplam	7.159	0.6415	661
Bay	Birinci Sınıf	İlkokul	7.221	0.6529	77
		Ortaokul	7.059	0.7728	125
		Alan	6.945	0.7090	79
		Toplam	7.071	0.7287	281
	Son Sınıf	İlkokul	7.089	0.5176	79
		Ortaokul	7.040	0.6754	51
		Alan	7.013	0.6837	69
		Toplam	7.050	0.6184	199
	Toplam	İlkokul	7.154	0.5901	156
		Ortaokul	7.053	0.7441	176
		Alan	6.976	0.6958	148
		Toplam	7.062	0.6845	480
Toplam	Birinci Sınıf	İlkokul	7.181	0.6191	213
		Ortaokul	7.069	0.7089	249
		Alan	7.023	0.7249	155
		Toplam	7.096	0.6853	617
	Son Sınıf	İlkokul	7.172	0.6034	253
		Ortaokul	7.134	0.6487	127
		Alan	7.106	0.6663	144
		Toplam	7.145	0.6317	524
	Toplam	İlkokul	7.176	0.6100	466
		Ortaokul	7.091	0.6890	376
		Alan	7.063	0.6974	299
		Toplam	7.118	0.6614	1141

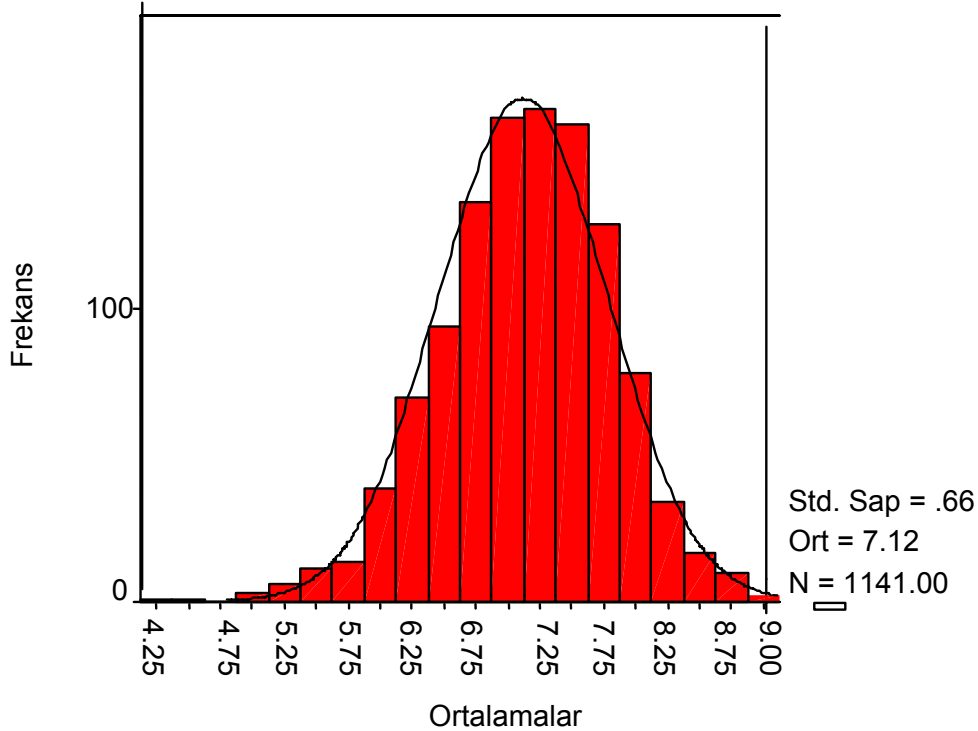
Tablo 1, öğretmen adaylarının yeterlilik puanlarının cinsiyet, sınıf ve öğretmenlik kademe tercihinin göre incelenmiş sonuçlarını göstermektedir. Öğretmen adaylarının tüm grupların genel toplamında kendilerini yeterli bulma ortalaması ($\bar{X} = 7.118 \mp 0.661$). Öğretmen adaylarının kendilerini yeterli görme ortalaması en düşük ($\bar{X} = 6.945 \mp 0.709$) ile alan öğretmenliği birinci sınıf erkek öğretmen adaylarına, en yüksek ise ($\bar{X} = 7.221 \mp 0.652$) ile ilkököl birinci sınıf erkek öğretmen adaylarına ait olduğu bulunmuştur. Genel toplamda bayan öğretmen adayları ($\bar{X} = 7.159 \mp 0.641$) ile erkek öğretmen adaylarından ($\bar{X} = 7.062 \mp 0.684$) kendilerini bu meslekte daha yeterli bulmaktadır. Gene adayların kaçınıcı sınıfta bulunduğu göz önüne alınırsa son sınıf öğretmen adayları ($\bar{X} = 7.145 \mp 0.631$) birinci sınıfta bulunan öğretmen adaylarından ($\bar{X} = 7.096 \mp 0.685$) kendilerini daha yeterli bulmuşlardır. Öğretmenlik kademe tercihinin göre ortalamalara bakıldığında ilkököl öğretmenliğindeki öğretmen adayları ($\bar{X} = 7.176 \mp 0.610$) hem alan öğretmenliği ($\bar{X} = 7.063 \mp 0.697$) hem de ortaokul ($\bar{X} = 7.091 \mp 0.689$) öğretmen adaylarından kendilerini daha yeterli bulmuşlardır.

Tablo 2. Öğretmen Adaylarının Cinsiyet, Sınıf ve Öğretmenlik Tercihine Göre Yeterlilik Duyguları

Kaynak	N	Kareler Toplamı	SD	Kareler Ortalaması	F	p
Cinsiyet (A)		2.345	1	2.345	5.389	0.020*
Sınıf (B)		0.214	1	0.214	0.493	0.483
Öğretmenlik Alan Tercihi (C)		2.162	2	1.081	2.485	0.084
A x B		0.819	1	0.819	1.881	0.170
A x C		0.850	2	0.425	0.977	0.377
B x C		0.699	2	0.350	0.804	0.448
A x B x C		0.294	2	0.147	0.338	0.714
Hata		491.204	1129			
Toplam	1141	58321.425				

* p < 0.05

Tablo 2, öğretmen adaylarının sınıf, cinsiyet ve öğretmenlik branş tercihine göre yeterlilik analizinin sonuçlarını vermektedir. Bu tablodaki sonuçlara göre, öğretmen adaylarının kendilerini yeterli bulmada sadece cinsiyete göre anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir (p< 0.05). Adayların buldukları sınıfa ve branş tercihlerine göre anlamlı bir farklılık bulunamamıştır (p>0.05).

Şekil 1. Öğretmen Adaylarının Yeterlilik Duygusu Dağılımı

Şekil 1, öğretmen adaylarının yeterlilik duygusunun dağılımını göstermektedir. Bu şekle göre adayların ortalaması $\bar{X} = 7.12$ ve standard sapma ise .66 olarak bulunmuştur. Genel olarak bakıldığında öğretmen adaylarının yeterlilik duygularının dağılımı normal dağılım ilkelerine uymaktadır.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Araştırmanın sonucuna göre Abant İzzet Baysal Üniversitesindeki öğretmen adayların kendilerini yeterli bulma ortalaması ($\bar{X} = 7.118 \pm 0.619$) olarak bulunmuştur. Elde edilen bu sonuç diğer sonuçlarla karşılaştırılırken bir noktaya dikkat edilmesi gerekmektedir. Kullanılan bu anket ilk kez Türkçeye çevrilip, uygulanmıştır. Elimizde bu anketin Türkiye'de uygulanmasından elde edilen hiç bir araştırma sonucu bulunmamaktadır. Anketin sonucu çıkan ortalama 9 üzerinden bulunmuştur ve bu sonuç şimdiye kadar bu anketi geliştiren Tschannen- Moran ve Woolfolk-Hoy'un (8), yaptığı

çalışmalarda buldukları ortalamalarla karşılaştırıldığında, adı geçen çalışmalara yakın bulunmuştur. Bu araştırmada son sınıf öğretmen adaylarının birinci sınıf öğretmen adaylarından daha fazla kendilerini yeterli hissetmeleri beklenmekteydi. Çıkan sonuçlara göre son sınıfların ortalaması daha yüksek olmasına rağmen bu fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. Banduraya göre (1, 3, 4) yeterlilik hissi öğrenmenin ilk yıllarında daha değişkendir. Deneyim, dönütler ve gözlemlerle bu kişilerin kendilerine olan yeterlilik duygusu değiştirilebilir ve artırılabilir. Bu araştırmadan çıkan sonuca göre son sınıfta bulunan öğretmen adaylarının 4 yıl boyunca aldıkları eğitim, öğretmenlik deneyimi ve uygulamaları onların kendi yeterliliklerine olan inançlarını istatistiksel olarak anlamlı ölçüde artırmamıştır.

Bu araştırmada bayan öğretmen adayları erkek adaylardan kendilerini daha yeterli bulmuşlardır. Öz yeterlilik teorisinin yaratıcısı Bandura'ya göre (1,3, 4), bayanlar ve erkekler arasında kendilerini ne kadar yeterli hissettikleri konusunda bir farklılık olmaması lazım, fakat şimdiye kadar bulunan sonuçlar farklılıkların bulunduğunu göstermiştir. Coladarcı (12), bayan öğretmenlerin erkek öğretmenlerden daha fazla mesleklerine bağlı olduğunu göstermiştir. Kalaian ve Freeman'a göre (13), kadın ve erkekler, öğretmenlik mesleğini değişik sebeplerden dolayı seçerler. Erkekler öğretmenlik mesleğini branşı sevdiklerinden ya da daha yüksek pozisyonlara bir basamak olacağı için seçerler. Kadınlar ise annelik içgüdüleri ve başkalarına hizmet duygusundan dolayı seçerler. Onları öğretmenlik mesleğine iten bu farklı motivasyon onların kendilerini ne kadar yeterli bulduklarını da etkilemektedir. Tschannen- Moran and Woolfolk-Hoy (14), yaptıkları araştırmada cinsiyet farklılığı bulamamışlardır. Fakat onların yaptığı anketin Türk toplumundan ve aile yapısından farklı olan Amerikan toplumunda uygulandığı ve onların aile ve eğitimlerinin duygu ve düşüncelerini farklı etkilediği göz önünde bulundurulursa bu araştırmadan çıkan farklı sonuç anlamlı gelebilir. Bu çalışmada ilkökul öğretmen adayları kendilerini bu meslekte daha yeterli bulmuşlardır. Alan öğretmenliğini (resim, müzik ve beden eğitimi) seçen adayların kendilerini yeterli hissetme açısından bir farklılık yaratmadıkları anlaşılmıştır. Hatta alan öğretmenliği grubunun kendilerini yeterli görme ortalaması en düşük grup olması dikkat çekicidir. Evans ve Tribble (15), kendi çalışmalarında ilkökul öğretmen adaylarının ortaokul ve lise öğretmen adaylarından kendilerini daha fazla yeterli gördüklerini tespit etmişlerdir. Buna benzer sonuçlar Tschannen- Moran and Woolfolk-Hoy'un (14), çalışmasında da bulunmuştur. Onlar ilkökul öğretmenlerinin diğer kademelerdeki öğretmenlerden kendilerini daha fazla yeterli bulduklarını tespit etmişlerdir. Onlara göre, öğrencilerin yaşı küçüldükçe öğretmenlerin kendi yeterliliklerine olan inancı artmaktadır.

Öğretmen adaylarının kendilerini bu meslekte ne kadar yeterli bulduklarını bilmek bize onların gelecekte mesleklerinde ne kadar başarılı olabilecekleri hakkında da yardımcı olacaktır. Bu bilgilerle öğretmen adaylarının aldıkları dersler gözden geçirilip, hem uygulamalı hem de teorik derslerin daha nasıl geliştirilebileceği, adayların bu derslerden ve öğretmenlik uygulamalarından daha iyi nasıl yararlanacağı konusunda fikir sahibi olunabilir. İyi planlanmış ve hazırlanmış öğretmen hazırlama programları ve bu programların iyi bir şekilde uygulanması öğretmen adaylarının yeterlilik duygularını olumlu yönde etkileyecek ve onların yeterlilik düzeylerini artıracaktır.

Sonuç olarak, bu araştırmanın gerçekleştirildiği katılımcıların öğretmen yeterlilikleri açısından cinsiyetin önemli bir değişken olduğu, alan tercihinin ve sınıf düzeyinin önemli değişkenler olmadığı ortaya çıkmıştır. Bu araştırmada kullanılan veri toplama aracının Türkiye'de ilk defa kullanılmasıyla ve elde edilen sonuçların bu alandaki literatüre katkıda bulunacağı beklenmektedir.

KAYNAKLAR

1. Bandura, A., (1977). Self-efficacy: Toward a unifying theory of behavioral change. *Psychological Review*, 84, 191-215.
2. Rotter, J.B., (1966). Generalized Expectancies for Internal versus External Control of Reinforcement. *Psychological Monographs*, 80, 1-28.
3. Bandura, A., (1986). *Social Foundations of Thought and Action: A Social Cognitive Theory*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice – Hall.
4. Bandura, A., (1997). *Self-efficacy: The exercise of control*. New York: W. H.Freeman.
5. Ashton, P.T. & Webb, R.B. (1986). *Making a difference: Teachers' sense of efficacy and student achievement*. New York: Longman
6. Eccles, J., (1986). Gender roles and women's achievement. *Educational Researcher*, 3, 15-19.
7. Anderson, R., Greene, M., Loewen, P., (1988). Relationships among teachers' and students' thinking skills, sense of efficacy, and student achievement. *Alberta Journal of Educational Research*, 34 (2), 148-165.
8. Tschannen-Moran, M., Woolfolk-Hoy, A., Hoy, W.K., (1998). Teacher efficacy: its meaning and measure. *Review of Educational Research*, 68 (2), 220-248
9. Lin, H., Gorrell, J., (1998). Pre-service teachers' efficacy beliefs in Taiwan. *Journal of Research and Development in Education*.32, 17-25
10. Soodak, L.C., Podell, D.M., (1996). Teacher efficacy: toward the understanding of a multi faced construct. *Teaching and Teacher Education*, 12(4), 401-411
11. Housego, B., (1992). Monitoring student teachers' feelings in a new elementary teacher education program. *Journal of Education for Teaching*. 18, 259-272
12. Coladarcı, T. (1992). Teachers' sense of efficacy and commitment to teaching. *Journal of Experimental Education*, 60, 323-337.
13. Kalaian, I.A., Freeman, D.J., (1994). Gender differences in self-confidence and educational beliefs among secondary teacher candidates. *Teaching and Teacher Education*, 10(6), 647-658.

14. **Tschannen-Moran, M., Woolfolk-Hoy, A.**, (2001). Teacher efficacy: Capturing an elusive concept. *Teaching and Teacher Education*, 17, 783
15. **Evans, E. D., Tribble, M.**, (1986). Perceived teaching problems, self-efficacy, and commitment to teaching among pre-service teachers. *Journal of Educational Research*. 80(2), 81-85.